

INGLIZ BADIY KONTEKSTIDA PERSONAJLAR NUTQI TASVIRI

*Xolibekova Omongul Kenjaboyevna, Navoiy davlat universiteti
“Ingliz tili amaliy fanlar” kafedrasi dotsenti v.b., (PhD)*

CHARACTER SPEECH IMAGERY IN ENGLISH ARTISTIC CONTEXT

*Kholibekova Omongul Kenjaboevna, Acting Associate Professor of
the Department of “English Language and Applied Sciences” of
Navoi State University, (PhD)*

<https://orcid.org/0009-0004-9457-1644>

e-mail:

khalibekova8484@mail.ru

ИЗОБРАЖЕНИЕ РЕЧИ ПЕРСОНАЖЕЙ В КОНТЕКСТЕ АНГЛИЙСКОГО ИСКУССТВА

*Халибекова Омонгул Кенжабоевна, и.о. доцента кафедры
“Английский язык и прикладные науки” Навоийского
государственного университета, (PhD)*

Annotatsiya: Maqolaning asosiy maqsadi – nutq tasvirining adabiy element sifatida qanchalik muhim ekanligini ko'rsatish, uning tarixiy rivojlanishini, zamonaviy tendensiyalarini va stilistik xususiyatlarini o'rganishdir. Shu bilan birga, maqolada personajlar nutqi tasvirining turli usullariga e'tibor qaratilib, ularning adabiy asarlarda qanday aks etgani ham batafsil ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: personajlar nutqi, stilistik va psixologik yondashuvlar, dialog, ichki monolog, dialekt va ijtimoiy til, emotsional nutq.

Abstract: The main purpose of the article is to show how important the speech image is as a literary element, to study its historical development, modern trends and stylistic features. However, the article focuses on various ways of depicting the characters' speech, and also examines in detail how they are reflected in literary works.

Keywords: character speech, stylistic and psychological approaches, dialogue, internal monologue, dialect and social language, emotional speech.

Аннотация: Основная цель статьи – показать, насколько важен речевой образ как литературный элемент, изучить его историческое развитие, современные тенденции и стилистические особенности. Однако в статье основное внимание уделяется различным способам изображения речи персонажей, а также подробно рассматривается, как они отражаются в литературных произведениях.

Ключевые слова: речь персонажей, стилистические и психологические подходы, диалог, внутренний монолог, диалект и социальный язык, эмоциональная речь.

KIRISH. Adabiyot olamida personajlar nutqi, ya'ni asarlar ichidagi dialoglar, monologlar va ichki nutq namunalari – o'quvchiga qahramonlar psixologiyasi, ularning ijtimoiy roli va ruhiy holati

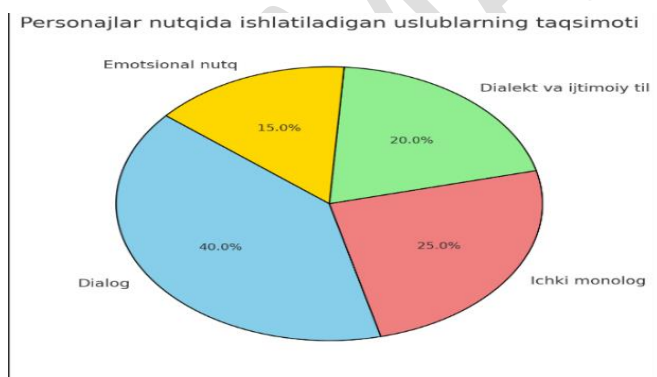
haqida chuqur ma'lumot beradi. Ingliz badiiy kontekstida nutq tasviri nafaqat qahramonlar xarakterini ifodalaydi, balki asarning umumiy strukturasi, janri va stilistik yondashuvlariga ham

bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada biz ingliz adabiyotidagi personajlar nutqi tasvirining nazariy asoslari, usullari va misollarini keng yoritib, uning badiiy asarlardagi ahamiyati va ta'sirini tahlil qilamiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA. To'g'ridan-to'g'ri nutq (Direct). To'g'ridan-to'g'ri nutq shuki, asarda personajlarning so'zlari bevosita keltiriladi – qo'shtirnoq ichida yozilgan dialoglar tinglovchiga qahramonning asl nutqini yetkazib beradi. Ushbu turdagi nutq orqali yozuvchi personajning shaxsiyati, hissiyotlari va ichki fikrlari to'g'ridan-to'g'ri ifodalanadi. To'g'ridan-to'g'ri nutq adabiy asarlarda realistik va hissiy ta'sirni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Bilvosita nutq (Indirect). Bilvosita nutqda qahramonlarning so'zlari qay tarzda ifodalanganligi yozuvchi tomonidan qayta bayon qilinadi. Bu usulda dialoglar yoki fikrlar bevosita keltirilmaydi, balki hikoya qiluvchi tomonidan tahlil qilinadi. Bilvosita nutq ko'proq asarning ma'naviy yoki stilistik aspektlarini kuchaytirish, shuningdek, o'quvchini qahramonlarning ichki dunyosiga chuqurroq sho'ng'irishga yordam beradi.

Erkin bilvosita tasvir (Free indirect discourse). Erkin bilvosita tasvir – bu dialog va ichki monolog o'rtasidagi chegaralarni belgilovchi usul bo'lib, unda qahramonlarning ichki fikrlari va hissiyotlari hikoya qiluvchi ovoz bilan

uyg'unlashadi. Ushbu metod orqali yozuvchi personajning subyektiv tajribalarini va ichki holatini yanada jonli va ko'p qirrali aks ettira oladi. Erkin bilvosita tasvir adabiyotshunoslikda innovatsion yondashuv sifatida qadrlanadi va zamonaviy badiiy asarlarda keng qo'llaniladi.

Ichki monolog. Ichki monolog usuli qahramonning ichki dunyosini, uning fikrlari, his-tuyg'ulari va qarorlarini to'liq aks ettirishga mo'ljallangan. Ushbu usul orqali o'quvchi qahramonning ichki qarama-qarshiliklarini, murakkab psixologik holatini va shaxsiy dunyosini chuqurroq anglaydi. Ichki monolog o'ziga xos stilistik elementlar va sintaksis xususiyatlariga ega bo'lib, u asarning umumiy estetik uslubini belgilashda muhim rol o'ynaydi.

-Dialog – 40%;

-Ichki monolog – 25%;

-Dialekt va ijtimoiy til – 20%;

-Emotsional nutq – 15%.

Nazariy jihatdan nutq tasvirini tahlil qilishda strukturaviy, stilistik va psixologik yondashuvlar qo'llaniladi. Strukturaviy yondashuv dialoglarning matn ichidagi o'rni, ularning o'zaro munosabatlari va asarning narrativ tuzilishiga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qiladi. Stilistik yondashuv esa qahramonlarning so'zlashuv uslubini, metaforalar, ironiyalar va boshqa adabiy figuralar orqali nutq tasvirining qanday yaratilganligini aniqlaydi. Psixologik yondashuv esa personajlar ichki dunyosini, ularning hissiyotlari va psixologik holatini aks ettirishda nutqning o'rni va ahamiyatiga e'tibor qaratadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR.

Ingliz adabiyotida dialoglar ko'plab stilistik usullar orqali ifodalanadi. Yozuvchilar turli adabiy figuralar – metafora, allegoriya, ironiya, satira va boshqalarni qo'llash orqali personajlarning shaxsiyatini, ularning ijtimoiy roli va ruhiy holatini aks ettirishga harakat qiladilar[3]. Masalan, Jane Austenning asarlarida dialoglar nozik ironik ohangda bo'lib, jamiyatning noaniqliklari va adolatsizliklarini tanqid qilishda samarali vosita hisoblanadi[1]. Dialog va ichki monologlarning tasvirida yozuvchi turli narrativ texnikalardan foydalanadi.

Narrativ uslub asarning ritmi, syujeti va atmosferasini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Birinchidan, dialoglar asarning dinamikasini belgilaydi – ular voqea rivojlanishini tezlashtirish yoki sekinlashtirish, qahramonlar o'rtasidagi munosabatlarni ochib berish uchun qo'llaniladi. Ikkinchidan, ichki monolog orqali

qahramonning shaxsiy dunyosi, uning qarama-qarshi hissiyotlari va qaror qabul qilish jarayoni batafsil ko'rsatiladi[4].

Nutq tasvirida sintaksis va leksika ham muhim rol o'ynaydi. Har bir qahramonning so'zlashuv uslubi uning ijtimoiy holati, tarbiya, madaniyati va ruhiy kechinmalariga mos keladi. Masalan, yuqori ijtimoiy qatlam vakillarining dialoglari odatda murakkab tuzilgan, rasmiy va muloyim ohangda bo'lsa, oddiy odamlar orasidagi suhbatlar ancha oddiy va bevosita ifodalanadi[3]. Bunday farqlar orqali yozuvchi personajlarning o'zaro ijtimoiy munosabatlari va sinf tafovutlarini aniq aks ettiradi. Ingliz adabiyotining klassik asarlarida personajlar nutqi tasvirining o'ziga xos uslublari ko'plab misollar bilan tasvirlanadi.

Charlz Dikkensning asarlarida, masalan, "Oliver Twist" va "Great Expectations"da dialoglar personajlarning murakkab ijtimoiy qatlamlarini, ularning hayotiy qiyinchiliklarini va ruhiy iztiroblarini chuqur aks ettiradi. Dikkens uslubida dialoglar nafaqat voqea rivojlanishini belgilaydi, balki zamonning ijtimoiy muammolarini ham yorqin tasvirlaydi[2].

Dikkensning dialoglari o'quvchini qahramonlarning ichki kechinmalari bilan tanishtirib, ularning shaxsiyati va o'zaro munosabatlarini chuqurroq anglashga imkon yaratadi. Dialoglar orqali yozuvchi ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi farqlarni, inson ruhiyatining murakkabligini va adolatga bo'lgan intilishlarni ochib beradi.

Jane Austenning romanlarida esa nozik, mantiqiy va muloyim dialoglar orqali qahramonlar o'rtasidagi munosabatlar, ularning ichki dunyosi va jamiyatga bo'lgan munosabatlari ifodalanadi. Austenning asarlaridagi dialoglar ko'pincha ijtimoiy sathdagi va tarbiyaviy farqlarni aks ettiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi[6].

Ernest Hemingway asarlarida qisqa, lekin jonli dialoglar orqali personajlar o'rtasidagi murakkab munosabatlar aks etadi. Hemingwayning uslubi minimalistik bo'lib, har bir so'z o'zining semantik vazniga ega. Uning asarlarida dialoglar orqali qahramonlarning hissiyotlari, qaror qabul qilish

jarayoni va voqea rivojlanishi o'zaro bog'lanib, asarning umumiy narrativ strukturasi tashkil qiladi[5]. Bu usul o'quvchini voqea rivojlanishining har bir nuqtasida qahramonlarning ruhiy holati bilan chuqurroq tanishtiradi.

XULOSA. Nutq tasviri ingliz badiiy an'analarda muhim o'rin egallaydi. Klassik va zamonaviy asarlarda uchraydigan dialoglar, monologlar va ichki tasvirlar nafaqat badiiy asarning estetik tuyg'usini shakllantiradi, balki madaniy meros va adabiy an'analarni ham davom ettiradi. Ingliz badiiy kontekstida personajlar nutqi tasviri o'zining nazariy, stilistik va psixologik jihatlarini bilan adabiyot olamida beqiyos ahamiyat kasb etadi. Dialoglar, ichki monologlar va erkin bilvosita tasvir orqali qahramonlarning ichki dunyosi, hissiyotlari, ijtimoiy holati va ruhiy kechinmalari chuqur aks etadi. Ushbu maqolada biz personajlar nutqining tarixiy rivojlanishi, ularning klassik va zamonaviy asarlardagi namunalari va adabiyotshunoslikdagi o'rni haqida batafsil tahliliy mulohazalar yuritdik.

Bundan tashqari, nutq tasvirining stilistik jihatlarini, sintaksis, leksik tanlov va narrativ usullar orqali yaratiladigan estetik tajriba adabiy asarning o'ziga xosligini kuchaytiradi. Qahramonlarning nutqi orqali jamiyat, madaniyat va shaxsiy identitetning murakkab qatlamlari ochib beriladi, bu esa o'quvchini asarning ichki va tashqi dunyosiga chuqur sho'ng'ishiga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Austen, J. *Pride and Prejudice*, Penguin Classics, pp. 123–130.
2. Dickens, C. – *Great Expectations*, Penguin Classics, pp. 87–95.
3. Bakhtin, M.M. – *The Dialogic Imagination: Four Essays*, University of Texas Press, pp. 32–40.
4. Genette, G. – *Narrative Discourse: An Essay in Method*, Cornell University Press, pp. 57–64.
5. Culler, J. – *Literary Theory: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, pp. 75–80.
6. Booth, W.C. – *The Rhetoric of Fiction*, University of Chicago Press, pp. 102–108.